

ATENA

RESEARCH & CONSULTING

Klimat, polityka i działkowcy: analiza zielonej transformacji w Polsce

Raport z badania jakościowego
realizowanego na zlecenie:

Warszawa, dn. 31.07.2023

1. CELE BADANIA

2. EKOLOGIA I ZMIANY KLIMATU – EKSPLOMACJA ZAGADNIENIA

3. ŹRÓDŁA WIEDZY O EKOLOGII

4. ZAANGAŻOWANIE DZIAŁKOWCÓW

5. OCENA POLITYKI ŚRODOWISKOWEJ POLSKI ORAZ UE

6. WNIOSKI I REKOMENDACJE

CELE BADANIA

CEL GŁÓWNY:

EKSPLORACJA
POSTAW I
ZAANGAŻOWANIA
DZIAŁKOWCÓW W
OCHRONĘ
ŚRODOWISKA

SZCZEGÓŁOWE CELE BADANIA:

- **Zidentyfikowanie poziomu wiedzy na temat ekologii oraz zmian klimatycznych i ich postrzegania**
- **Weryfikacja najważniejszych źródeł informacji i postrzegania wiarygodności przekazu ekologicznego**
- **Zdefiniowanie poziomu prowadzenia przez działkowców działań na rzecz ochrony przyrody, ich uwarunkowań, charakteru, motywacji oraz oczekiwań**
- **Sprawdzenie postrzegania oraz znajomości organizacji ekologicznych.**
- **Ocena polityki ochrony środowiska w Polsce – na szczeblach centralnym oraz samorządowym**
- **Ocena działań Unii Europejskiej w zakresie ekologii**

METODOLOGIA

STRUKTURA BADANIA

DZIAŁKOWCY (6FGI):

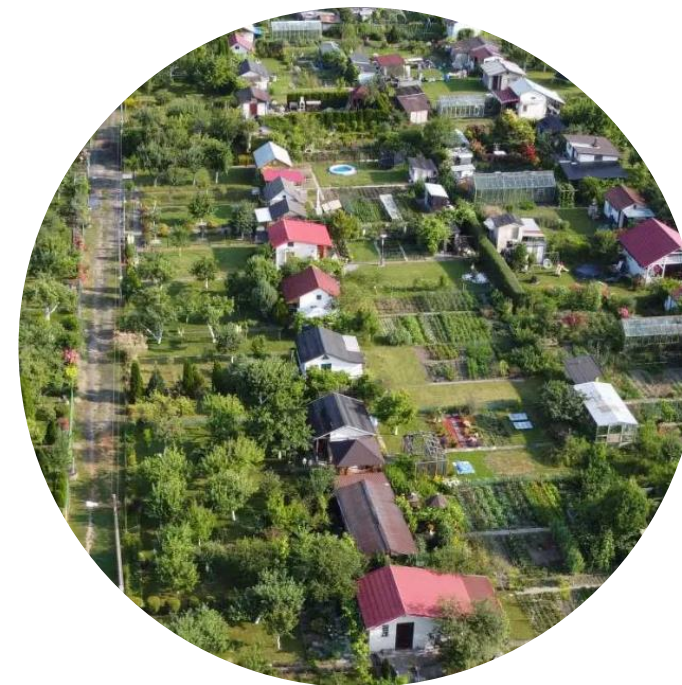
- **Osoby posiadające działkę od co najmniej 2 lat**
- **Zróżnicowanie ze względu na wiek:**
Grupa młodsza – 30-50 lat (2 osoby na grupę 30-36 lat, 2 osoby – 37-44, 2 osoby – 45-50 lat)
- Grupa starsza – 51-70 lat (2 osoby na grupę 51-57 lat , 2 osoby – 58-64 lat , 2 osoby – 65-70 lat)
- **Zróżnicowanie ze względu na płeć:**
- ok. 3 kobiety na grupę
- ok. 3 mężczyzn na grupę
- **Zróżnicowanie ze względu na wykształcenie:**
- Osoby z wykształceniem podstawowym/zasadniczym zawodowym (2 osoby na grupę)
- Osoby z wykształceniem średnim (2 osoby na grupę)
- Osoby z wykształceniem wyższym (2 osoby na grupę)

METODOLOGIA I STRUKTURA BADANIA:

- **Grupy fokusowe (FGI)**
- Termin realizacji – **lipiec 2023.**

	WARSZAWA	OLSZTYN	WIELICZKA	CZĘSTOCHOWA
GRUPA MŁODSZA	1 FGI		1 FGI	1 FGI
GRUPA STARSZA	1 FGI	1 FGI		1 FGI
TOTAL:	6 FGI			

EKOLOGIA
EKSPLOKACJA ZAGADNIENIA

Działkowcy stanowią grupę bardzo świadomych ekologicznie osób, o szerokiej wiedzy, wielu podejmowanych na rzecz przyrody działaniach i przemyśleniach związanych z tematem ochrony środowiska, która budzi w nich zdecydowanie pozytywne skojarzenia.

- **OCHRONA ŚRODOWISKA** – Czyli wszystkie **działania mające przeciwdziałać zanieczyszczeniu przyrody**, skupiając się głównie na czystym powietrzu (ograniczenie transmisji spalin, smogu) oraz wodzie.
- **ZDROWE ODŻYWIANIE oraz ZDROWY STYL ŻYCIA** – Ekologia **kojarzy się także ze zdrową żywnością**, pozbawioną zbędnych związków chemicznych, **prowadzeniem zdrowego stylu życia**, ograniczaniem i segregacją odpadów
- **OSZCZĘDNOŚĆ** – Istnieje przekonanie, iż **rozwiązania ekologiczne** (głównie w kontekście energii) **wiążą się również z oszczędnością finansową**
- **EDUKACJA** – Ekologia jest trendem, **lecz wiele osób** w naszym społeczeństwie, (ale także krajów na świecie) **wciąż w niewystarczającym stopniu dostrzega jej istotę**. Toteż działkowcy zwracają uwagę na aspekt koniecznej edukacji w tym zakresie.

Prawdziwa ekologia to gdzieś tam na tym poziomie najniższym czyli konkretnych ludzi którzy dbają o najprostsze rzeczy czyli np. nie wyrzucać śmieci byle gdzie.

Grupa młodsza, Wieliczka

Czystość, świeżość, zdrowie. Świeże no bo ekologiczny to na pewno zapach, wygląd, smak. Zdrowy no bo niepryskany to na pewno lepszy niż pryskany.

Grupa młodsza, Warszawa

Wszyscy badani jednoznacznie określają zmiany klimatyczne jako fakt, którego prawdziwe następstwa będą najbardziej widoczne w perspektywie kilkunastu lat, lecz którego objawy dostrzegalne są już dzisiaj. Mają jednak względem nich różne postawy.

Wpływ człowieka na zmiany klimatu

- **Dominuje przekonanie, iż za zmiany w przyrodzie,** które obserwujemy na przestrzeni ostatnich lat, przede wszystkim **odpowiada człowiek i jego działania** – jest to związane z rozwojem przemysłowym, motoryzacyjnym, ale też szerzej, z kapitalizmem, czy trwającą obecnie wojną w Ukrainie.
- **Część badanych twierdzi jednak** (w kontekście wzrostu średniej temperatury ziemi), **iż wahania temperatur są czymś normalnym i są związane z cyklami w przyrodzie,** a nasze działania jedynie je potęgują, jednak wpływ człowieka jest niewielki.

Wydaje mi się, że na pewno na zmiany klimatyczne wpływ ma przemysł i jego rozwój. Coraz więcej samochodów, coraz nowsze technologie, coraz bardziej, mocniej, szybciej. I może za dużo tego wszystkiego, nie wiem przyroda nie nadąży tego wszystkiego przerabiać. Wydaje mi się, że ten przemysł cały który się tak rozwija, że on ma największy wpływ na te zmiany klimatyczne które są.

Grupa młodsza, Wieliczka

Postrzeżenie skutków zmian klimatycznych

- **Większość działkowców uważa, iż skutki zmian klimatycznych będą katastrofalne i nieodwracalne**
- Pojedyncze osoby (głównie te z wyższym wykształceniem) twierdzą, iż w razie potrzeby nasza cywilizacja sprosta wyzwaniom, które postawi przed nami klimat i wypracuje rozwiązania, które pozwolą nam przeciwdziałać skutkom zmian klimatycznych. **Wyrażają oni także pogląd, iż narracja katastrofalnych zmian klimatycznych może być próbą manipulacji grup interesów,** które chcą wykorzystać emocjonalność dyskursu ekologicznego dla osiągnięcia własnych korzyści.

Strach, boję się, że dożyję takich czasów, że może będę świadkiem wielkich pożarów w Polsce, albo wielkiej suszy, albo nie będzie warunków do życia. Myślę, że za moich czasów jeszcze nie ale kto wie.

Grupa starsza, Olsztyn

Działkowcy mają dużą świadomość na temat skutków zmian klimatycznych - zarówno w kontekście globalnym, ale także lokalnym – są skutki, które dotyczą ich personalnie.

ZMIANY GLOBALNE

Susze, Pożary
(np. Grecja, Australia)

Tsunami,
powodzie

Globalne ocieplenie,
topnienie lodowców

Trzęsienia ziemi

ZMIANY LOKALNE

Brak przejściowych
pór roku

Gwałtowne
zjawiska pogodowe

Brak śniegu zimą

Susze, mniejsza
częstotliwość opadów

ZMIANY KLIMATU - VERBATIMY

Z cieplarnianym efektem, który przez samochody, zanieczyszczenia jest, jest nam coraz cieplej w lecie. Zniknęła wiosna i jesień – jest albo gorąco, albo zimno. Ze skrajności w skrajność. Topnienie lodowców, też się o tym tyle słyszy.

Grupa starsza, Częstochowa

Nie ma raków w jeziorach, więc nie wiem czy one od tej temperatury giną, czy jest płytko. Ale faktycznie tej fauny i flory jest mniej w jeziorach. Kiedyś raków było bardzo dużo. Żeby były raki musi być czysta woda.

Grupa młodsza, Warszawa

Ja uważam, że trudno jest nam zauważyć zmiany na poziomie globalnym. I mogą one nas mało co obchodzić. Bo zobaczymy jakąś tam migawkę o topniejących lodowcach, o suszy w Afryce i tak dalej. Natomiast odczuwamy tylko to co nas faktycznie dotyka czyli tę suszę, brak tych zmian pór roku, te dziwne zjawiska – gradobicia, huragany. Myślę, że jako pojedyncze osoby odczuwamy to głównie na sobie i może dlatego tak późno społeczeństwo dostrzega to bo co nas tam parę lat temu obchodziły alarmy naukowców o topniejących lodowcach. Dopiero jak to faktycznie do nas doszło właśnie w postaci tych zjawisk to łapiemy się za głowę i mówimy, że to faktycznie tak jest.

Grupa starsza, Olsztyn

Myślę, że już teraz jest problem bo dawniej zimy były bardziej srogie w tej chwili no od kilku lat są zimy gdzie tego śniegu nie ma. Nie można za śnieg uważać tego co posypie i zaraz zniknie. Dawniej były zasy śnieżne, dzieci jeździły na sankach, lepiły bałwany, kuligi się odbywały. Także my jesteśmy świadkami tych zmian które zachodzą. To się już dzieje.

Grupa młodsza, Wieliczka

Jeżeli chodzi o Polskę, to pamiętam, jak byłem dzieckiem to lata były takie długie gorące, a zimy były takie długie i mroźne. W ogóle w zimie to było ze dwa miesiące śniegu, a teraz jak jest śniegu to z tydzień poleży. Teraz zimą to jest -5, mnie to przeraża. Klimat się zmienia, kiedyś przecież były te zimy stulecia, teraz tego nie ma.

Grupa starsza, Warszawa

Emocje, które budzą zmiany klimatu są zdecydowanie negatywnie i wyrażają przede wszystkim zaniepokojenie oraz niepewność dotyczącą przyszłości planety.

Gniew

Strach

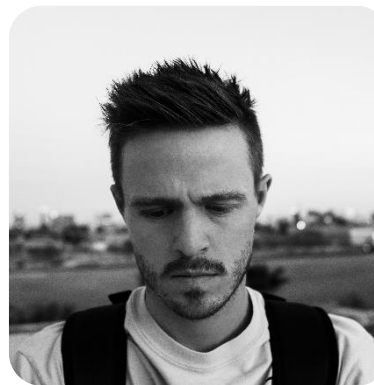
Żal, trwoga, smutek

Bezsilność

Niepewność

Bierność

ŹRÓDŁA WIEDZY O EKOLOGII

WIADOMOŚCI W TELEWIZJI

REKLAMY SPONSOROWANE

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

PROGRAMY PRZYRODNICZE

WŁASNE OBSERWACJE

NIEZALEŻNE DZIENNIKARSTWO

KANAŁY WIARYGODNE KANAŁY NIEWIARYGODNE

- **Media o szerokim zakresie oddziaływania, takie jak telewizja czy internet, są podstawowym źródłem wiedzy dotyczącym ekologii. Działkowcy są jednak względem nich nieufni** – istnieje wśród nich przekonanie, iż ekologia jest tematem, który może zostać albo wykorzystany w celu wywoływania sztucznej sensacji (i zwiększania w ten sposób oglądalności), bądź przedstawiony subiektywnie - tak, aby pasować do interesów wybranych grup społecznych, czy politycznych.
- Są też **źródła, których przekaz jest oceniany jako wiarygodny** – są to przede wszystkim **programy przyrodnicze oraz filmy dokumentalne dotyczące ekologii, a także reportaże niezależnych dziennikarzy**, nietworzących treści dla konkretnych grup interesów.
- Lokalne skutki zmian klimatu są jednak na tyle dostrzegalne, że często **podstawowe opinie wyrabiają sobie także na podstawie własnej obserwacji**, chociażby częstotliwości i intensywności zjawisk pogodowych.

Ekologia nie jest tematem, który na tyle leży w kręgu zainteresowań większości działkowców, aby aktywnie poszukiwali oni treści dotyczących tej tematyki – poza pojedynczymi wyjątkami. Większość treści trafia więc do nich przypadkowo – czy to podczas czytania wiadomości, czy oglądania reklam.

- **Istnieje przekonanie, iż temat ekologii w mediach bywa ofiarą hipokryzji bądź manipulacji** – każdy chce mieć wizerunek ekologicznego, niekoniecznie prowadząc działania na rzecz ochrony przyrody, a jedynie kreując taki obraz siebie. Jest to także **temat nośny politycznie** i pojawia się chociażby przy geopolitycznych kontekstach, co dodatkowo pogłębia nieufność i poczucie braku obiektywnego podejścia do tych zagadnień. Działkowcy odwołują się także do zjawiska dezinformacji w trakcie pandemii Covid – pomimo naukowego podłoża dyskursu, **kwestie dotyczące zmian klimatu często opierają się na przewidywaniach**, co także przekłada się na niedowierzanie wynikom badań.
- **Jako główne grupy interesów, które mogą wpływać na subiektywność i nierzetelność przekazu medialnego, działkowcy wskazują przede wszystkim polityków, ale także przedstawiciele lobby koncernów przemysłowych**, których działalność, w jakimś zakresie, szkodzi ekologii (np. motoryzacji, przetwórstwa metali ciężkich).
- Wszyscy działkowcy wyrażają potrzebę weryfikacji informacji, które do nich trafiają, lecz tylko nieliczni się na to decydują – są to raczej osoby dobrze wykształcone, częściej czerpiące wiedzę z internetu, niż z telewizji.
- Poczucie braku pewności, co do informacji, które otrzymujemy sprawia, że działkowcy deklarują wyrabianie swoich postaw i wiedzy dotyczącej ekologii przede wszystkim na podstawie własnych doświadczeń i obserwacji.

Ja już nie chce wierzyć, bo na każdym kroku coś. Powinniśmy przejść na wegetarianizm, nie powinniśmy kupować w sieciówkach, nie używać za dużo wody, nie używać plastiku, tylko w szklanych butelkach. Nie wiem, na ile to jest prawdziwe. Potem ktoś mi mówi, że hodowle zwierząt nie są takie złe, a że rybołówstwo gorsze. Też że ten plastik to jest tak naprawdę 1% tego problemu. I nie wiadomo w co wierzyć, bo z każdej strony dostaje takie informacje. I z jednej strony to przeraża, że o Jezu co to będzie za 50 lat? A z drugiej strony – to co ja mam z tym zrobić?

Grupa młodsza, Warszawa

Ja mam takie wrażenie czasami, że jest to też związane z polityką i to ma duży wpływ na media. I jeżeli mają jakąś swoją grupę wyborczą, to mówią to co chcą usłyszeć. Od władzy zależy, jaki będzie przekaz. A pandemia też pokazała, że ludzie są podatni na manipulacje, więc myślę, że ludzie świadomi byli w mniejszości. Jestem zagubiona w tym.

Grupa młodsza, Warszawa

ZAANGAŻOWANIE DZIAŁKOWCÓW

Niezależnie od charakteru działki, z której korzystają, działkowcy zakładali je z myślą o spełnieniu dwóch potrzeb – przede wszystkim zapewnienia rekreacji, ale także bliskości z naturą.

Ogródki działkowe

RODZAJE DZIAŁEK

Działki indywidualne

- Zazwyczaj mniejszy metraż, niż w przypadku działek indywidualnych
- Mają wyznaczony zarząd wspólnoty, który determinuje pewne warunki prowadzenia działek (jak np. wymóg kompostownika)
- **W większym stopniu wykształcają poczucie wspólnoty między sąsiadami-działkowiczami**
- Najczęściej zlokalizowane są na obrzeżach miast
- Większość działkowców hoduje pojedyncze krzewy owocowe bądź urządza ogród kwiatowy, nieliczni prowadzą niewielkie ogródki warzywne

- Zazwyczaj mają większy metraż
- **Rzadziej wchodzą w interakcje z osobami z sąsiedztwa** – działka jest dla nich miejscem, dzięki któremu mogą oderwać się od tłumów i zgiełku
- Najczęściej są one zlokalizowane poza miastem, w pobliżu lasów, rzek, jezior.
- Często znajdują się na nich małe lub średnie uprawy, mające zaspokoić indywidualne potrzeby związane ze zdrową żywnością

Są wymagane w niektórych ogrodach że musi być kompostownik, to jest zarządzenie z działki że trzeba mieć obowiązkowo

Grupa starsza, Częstochowa

Nie wiem czy jeszcze z pół roku temu nie było zakazu wody, było takie zarządzenie w zeszłym roku że nie można było podlewać działek, ja nie zbieram, może będę, trochę mi ta wanna by wizualnie przeszkadzała, ale może taka beczka wkopana czy rynna

Grupa starsza, Częstochowa

Ja jestem letnikiem, a reszta to społeczność która sobie tam życie, ja wykorzystuję to na odpoczynek, każdy mnie tam przyjmie bo tam jest więź rodzinna, oni sobie tam funkcjonują, ale myślę że to przechodzi informacja z domu do domu, oni się pozamykali w swoich domach

Grupa starsza, Częstochowa

ZAANGAŻOWANIE DZIAŁKOWCÓW

PODEJMOWANE DZIAŁANIA

Działkowcy mają bardzo wysoką świadomość ekologiczną i każdy z nich podejmuje działania mające na celu ochronę przyrody. Mają one jednak charakter głównie indywidualny – ograniczający się do ich działek.

W badaniu można było zauważyć pojedyncze przypadki działań wspólnotowych – np. w Częstochowie, na ogródkach działkowych co miesiąc organizowane jest sprzątanie okolicy (cieszące się zainteresowaniem ok. 10% działkowców)

Kompostownik

Nie używanie sztucznych nawozów

Zbieranie deszczówki

Segregacja śmieci

Oszczędzanie zasobów (np. rzadsze koszenie, podlewanie tylko wieczorem)

- **W przypadku indywidualnej energii odnawialnej zdania są podzielone – wyłącznie nieliczni działkowcy zdecydowali się na taką inwestycję.**
- Istnieje oczekiwanie, że inwestowanie w źródła odnawialne będzie wiązać się z oszczędnością – **progiem wejściowym**, który wyklucza wielu działkowców z korzystania z takiego źródła energii, **jest wysoki koszt inwestycji oraz percepcja zbyt niskiego poziomu wsparcia z funduszy państwowych/unijnych.**
- Z drugiej strony, **działkowcy nie są do końca przekonani co do funkcjonalności takich rozwiązań** – podnoszą kwestię problemów z utylizacją paneli fotowoltaicznych, akumulatorów, ale także stabilności i niezawodności w dostarczaniu energii, czy zmieniających się zasad sprzedaży magazynowanych nadwyżek.

Proszę zobaczyć co się działo w kościele w Katowicach ostatnio, spalił się cały kościół bo mieli panele właśnie na dachu. Poszło wszystko z dymem. I szybko ta informacja przepadła podejrzewam, że pod naciskiem określonych spiskowców. Ale też jest kwestia estetyczna, proszę zobaczyć co się dzieje np. w Tyńcu to jest dosyć ładny budynek i obok jest pół hektara paneli. To jest przerażające. Gdzieś tam mały żeby ukryć tak, ale tak to ja się po prostu boję pożaru.

Grupa młodsza, Wieliczka

A drugie no to koszty jakie trzeba ponieść na początku. Owszem no super jest zamontować pompę ciepła ale to jest jednak kosztowna inwestycja, ona się później gdzieś tam zwraca. Ale no kwestia żeby te pieniądze gdzieś tam wyłożyć na co uważam, że jako społeczeństwo pod względem ekonomicznym często nie jesteśmy gotowi. Więc tutaj znowu wsparcie systemowe, które de facto jest bo są tam jakieś dotacje to jest mało.

Grupa młodsza, Wieliczka

Mój szwagier ma problem, założył piec na gaz i fotowoltaikę i to traci, żeby wykorzystać prąd który wyprodukował i elektrownia nie ma obowiązku przyjąć

Grupa starsza, Częstochowa

ZAANGAŻOWANIE DZIAŁKOWCÓW

INICJATYWY GRUPOWE ZWIĄZANE Z EKOLOGIĄ

- Z jednej strony, działkowcy postrzegają siebie jako osoby zwracające uwagę na ekologię i posiadające pewną wiedzę o tych zagadnieniach, z drugiej strony **nie biorą udziału, ale też nie znają przykładów grupowych inicjatyw wychodzących poza teren ich działek.**
- Działkowcy nie czują się aktywistami, **nie uważają, że są grupą, która mogłaby być jeszcze bardziej zaangażowana w ochronę przyrody** – ich dotychczasowe działania są wynikiem wewnętrznej potrzeby dbania o swoje najbliższe środowisko, bądź chęci zaoszczędzenia. Ekologia rzadko jest też tematem swobodnych rozmów między nimi.
- Poza działaniami na działkach, deklarują jedynie spontaniczne i jednostkowe wpłaty na rzecz organizacji proekologicznych (np. przy rozliczaniu PIT-u, ale nie tylko).
- Działkowcy nie prowadzą działań jako grupa społeczna – chociaż **nie wykluczają, iż w przypadku powstania lokalnych, sąsiedzkich inicjatyw, mogliby się w nie zaangażować. Być może wymaga to pewnej edukacji i uświadomienia roli działkowców w zagadnieniach związanych z ekologią i ich rzeczywistego wpływu na to, co dzieje się wokół nas.**

Nie czuję się w roli ogólnopolskiego działacza. Raczej lokalnie gdzieś coś podziątać, dołączyć się do jakiejś akcji wraz z sąsiadami.

Grupa młodsza, Wieliczka

*Na pewno tylko ja mam wrażenie, że **działkowcy to jest taki zbiór oddzielnych elementów.** My na tych naszych działeczkach pracujemy, robimy to jakby dla nas i w swoim takim sosiku się gotujemy.*

Grupa starsza, Olsztyn

Ukraińcy tak świadomie zbierali się w parkach naszych i sprząkali, u nas nie ma świadomości, że możemy coś zrobić razem

Grupa starsza, Częstochowa

ZAANGAŻOWANIE DZIAŁKOWCÓW

PODEJŚCIE DO ORGANIZACJI EKOLOGICZNYCH

- **Większość działkowców wykazuje niską znajomość organizacji zajmujących się ochroną środowiska.** Część z nich kojarzy fundację WWF oraz Greenpeace, pojedynczy wymieniają również Ligę Ochrony Przyrody.
- **Nie prowadzą regularnej współpracy z organizacjami ekologicznymi** – poza pojedynczymi wpłatami na rzecz tych organizacji, **nie znają ich programów, ani działań.**
- **Działkowcy wykazują pewną nieufność względem organizacji o charakterze fundacji.** Wśród dużej części badanych, słowo „fundacja” kojarzy się z działaniami mało transparentnymi, organizacją nastawioną na zarabianie pieniędzy, a nie realizowanie idei czy pomocy, coraz częściej też z upolitycznieniem/ realizowaniem konkretnych interesów. Wielu działkowcom działalność organizacji ekologicznych kojarzy się także z radykalnością środków, aktywizmem („przywiązywanie się do drzew”), co nie jest odbierane przez nich pozytywnie.
- Z tego też powodu **nie są w stanie jednoznacznie określić, czy organizacje ekologiczne powinny być autorytetem w sprawach ekologii – w tej roli częściej osadzają naukowców, środowiska uniwersyteckie** – co do których interesowności nie mają zastrzeżeń.
- **Oczekiwaniem działkowców byłaby działalność oddolna takich organizacji, skupiająca lokalne społeczności,** proponująca mniejsze działania, lecz **dająca poczucie realnego wpływu na bezpośrednio otaczające ich środowisko.** Odnoszą jednak wrażenie, że takich organizacji nie ma, bądź nigdy nie mieli z taką działalnością styczności.

Ja znam te organizacje z nazwy, natomiast to są takie globalne i ja mam wrażenie, że oni nie docierają do mnie. Ja tego nie czuję, że oni są przy nas i że możemy z nimi jakoś współpracować. Natomiast nie słyszałam o jakiś takich lokalnych organizacjach.

Grupa młodsza, Wieliczka

(Czy organizacje ekologiczne można uznać za autorytet) Nie wiem dla kogo. Dla mnie na pewno wątpliwy. Ostatnio w Niemczech jest fala przyklejeń się aktywistów do asfaltu i takie to miłątkie jest.

Grupa starsza, Olsztyn

OCENA POLITYKI ŚRODOWISKOWEJ POLSKI ORAZ UE

OCENA POLITYKI ŚRODOWISKOWEJ

POSTAWY POLITYCZNE

Udział w wyborach

Oglądam wiadomości, staram się być na bieżąco, biorę udział w wyborach i tak dalej natomiast ja sama nic nie robię

Grupa młodsza, Wieliczka

Udział w protestach

- **Udział w wyborach jest standardem** u wszystkich działkowców, niezależnie od prezentowanych poglądów politycznych. Mimo, że nie ufają oni klasie politycznej, **uważają wybory nie tylko za prawo, ale także obowiązek obywatelski**, z którego czują potrzebę się wywiązać.

Oczywiście że ważnym jest możliwość wypowiedzenia swoich myśli a czy jest przestrzegane to tutaj w tym wypadku mógł bym mieć pewne zastrzeżenia w naszym kraju. I czasami wolę zamknąć niż wypowiedzieć się i mieć później kłopoty bo doświadczyłem czegoś takiego

Grupa starsza, Olsztyn

Wolność słowa

- **Wolność słowa jest uważana za podstawę demokracji i obywatelskości, jednak działkowcy mają zastrzeżenia do tego, czy faktycznie ta idea jest przestrzegana w naszym kraju.** Społeczeństwo jest wyraźnie spolaryzowane i wiele dyskursów politycznych budzi na tyle emocjonalne reakcje, że nie zawsze dzielą się swoimi faktycznymi przemyśleniami. Jest to dodatkowo nasilane manipulacjami medialnymi, poczuciem indoktrynacji, sterowania opinią publiczną przez aktorów politycznych.

- **Protesty nie cieszą się zbyt dużą popularnością. Wynika to pośrednio z poczucia braku sprawczości jako jednostka, ale także braku chęci angażowania się w tego typu przedsięwzięcia.**
- W przypadku przeprowadzonych grup zauważalna jest dysproporcja w uczestnictwie w protestach między kobietami, a mężczyznami, wynikająca z **popularności protestów kobiet przeciwko polityce aborcyjnej rządu** (Ogólnopolski Strajk Kobiet)

Zaufanie do polityków

- **Klasa polityczna jest jednoznacznie źle oceniana, niezależnie od poglądów politycznych**
- **Politycy myślą wyłącznie o swoich korzyściach i głosach wyborczych, a nie zajmują się sprawami faktycznie istotnymi z perspektywy państwa**
- **To przekłada się na nieufność, wycofanie, brak chęci angażowania się czy śledzenia polityki.**

W zależności od lokalizacji, ocena zaangażowania samorządów w ochronę środowiska różni się, jednak można odnieść wrażenie, iż zdaniem działkowców, samorzady to najbardziej adekwatny szczebel administracyjny do prowadzenia działań proekologicznych

Urzędy miast

Tam, gdzie droga należy do miasta Częstochowa, tam nie zrobili tej drogi i nie ma tego porozumienia, dopóki jest droga nasza gminna to jest zadbane, a tam jest zaniedbane, nie ma współpracy między lokalnymi żeby wspólnie to zrobić i mojej gminy, kwestia zwierząt które padają na ulicy, jest problem kto ma się tego pozbyć, oni się tym nie zajmują

Grupa starsza, Częstochowa

- Postrzegane **jako niedofinansowane, nie posiadające odpowiedniego budżetu ale także kompetencji do prowadzenia podstawowych działań** (jak np. dbanie o stan dróg, gospodarka odpadów)
- Działkowcy jednoznacznie **negatywnie** postrzegają je w kontekście inicjatyw proekologicznych – albo w ogóle nie są one prowadzone albo nie biorą w nich udziału

w gminie jest inaczej, te chodniki czy też te pojemniki do segregacji one nie są takie brudne, widać że ktoś o to dba

Grupa starsza, Częstochowa

Urzędy gmin

- Postrzegane jako **lepiej gospodarujące budżetem**, po części ze względu na mniejszy zakres koniecznych działań
- **Są lokalizacje, w których działania gminne są postrzegane dobrze, a działkowcy znają bądź nawet angażują się w prowadzone przez nie działania**, ale nie jest to standardem – niektóre gminy są bierne, nie prowadzą żadnych własnych inicjatyw, nie tylko proekologicznych

SAMORZĄDY - VERBATIMY

Oni są jednak najbliżej nas. Natomiast mam takie wrażenie, że jak coś się dzieje na szczeblu rządowym zawsze to dzieli ludzi. Bo zawsze to jest przyporządkowane do jakiejś partii. Natomiast jeżeli to jest już bliżej nas to już jest takie ponad partiami i ludzie się w to będą chętniej angażować. I też jest trochę bardziej naceLOWANE na taką daną społeczność.

Grupa młodsza, Wieliczka

To też rządzący, wóldarz miasta miał tutaj decyzyjny głos (wybudowa Biedronki na terenie z bogatym ekosystemem), bardziej się liczyły te pieniądze uzyskane od Biedronki niż ta ekologia i ten ekosystem.

Grupa starsza, Olsztyn

Na poziomie władz lokalnych no to burmistrz zarządził, że on będzie sadził drzewa no oni tam posadzili parę drzew po czym teraz tam jest remont, robią rondo i zamiast sadzić drzewa, wszędzie jest betonoza

Grupa młodsza, Warszawa

Wydaje mi się, że w samorządzie powinien być organ który powinien o to dbać, każdy organ dostaje jakieś finanse na działania, on się musi z tego rozliczyć, niech będzie ktoś kto dostaje kasę za sprzątnię Warty, podam przykład, ciotka mieszka na Ursynowie, zbierają podpisy co zrobić z tym lasem Kabackim, cała dzielnica, cały Ursynów wziął w tym udział i poszliśmy z maluchem na spacer i tam powstało tak piękne miasteczko z ławeczkami, nawet z wydzielonymi paleniskami do grilla, huśtawki są drewniane, kosze są wygrzebane w pniu starym, to było takie niesamowite, nie jest wylana betonem droga tylko jest posadzona trawa

Grupa starsza, Częstochowa

Ja myślę, że akurat gmina Wieliczka to dość aktywnie działa. Ja z córką dosyć chętnie w takich akcjach bierzemy udział czy nawet przez szkołę. Ja tak obserwuję, że nasza gmina nie jest beczynna w takich działaniach do których nie jest zobligowana przez jakieś programy

Grupa młodsza, Wieliczka

My pochodzimy z Puław i mam też porównanie, tam nie ma nic zaniedbanego, tak jak kiedyś Lublin był taki, w tej chwili mają dobrego gospodarza, bo dba o wszystko kompleksowo, dba żeby krzewy były podcięte, dba o zreperowanie ławeczek, jak wjeżdżamy do jakiegokolwiek miejscowości tam gdzie jest gospodarz jest fajnie

Grupa starsza, Częstochowa

OCENA POLITYKI ŚRODOWISKOWEJ NA SZCZEBLU CENTRALNYM

- **Działkowcy jednoznacznie negatywnie oceniają polską politykę ochrony środowiska – zwracają uwagę na konkretne sytuacje, które nie zostały odpowiednio zaopiekowane przez organy państwowe – przywóz śmieci z Niemczech do Polski, sytuację kopalni w Turowie, utylizację materiałów niebezpiecznych dla środowiska i przede wszystkim pozwalanie na wycinanie ogromnych połaci lasów państwowych.**
- **Istnieje bardzo niska świadomość dotycząca prowadzonych przez polityków działań proekologicznych** – zdaniem działkowców nie jest to istotne z perspektywy jakiegokolwiek partii – motywy ekologiczne przewijają się od czasu do czasu lecz służą wyłącznie w celach propagandowych.
- **Działkowcy nie znają także najważniejszych aktorów odpowiedzialnych za politykę środowiskową w Polsce** – a więc przede wszystkim ministra klimatu i środowiska, ani nie są w stanie wskazać żadnych działań prowadzonych przez ten organ
  - **Jest to sprzeczne z oczekiwaniami działkowców, dla których temat ekologii powinien być pozapartyjny i ponadpolityczny – mieć jasno zdefiniowane cele, realizowane niezależnie od partii rządzącej.** Oczekują oni, iż polityka ekologiczna na szczeblu centralnym będzie wyznaczać kierunki realizowane następnie przez podmioty o charakterze bardziej lokalnym – samorządowym.
- **Działkowcy nie są też w stanie wskazać która część sceny politycznej w Polsce angażuje się w ekologię bardziej, niż inne** – w całym badaniu padły pojedyncze powiązania ekologii z partią zielonych, lub osobą Szymona Hołowni.

Jak ja przejeżdżam to jeszcze bardzo przygnębiająca jest wycinka lasów. To wygląda okropnie. Jeszcze pół roku temu rósł tu piękny las. A w tym momencie całe połacie pieńków.

Grupa starsza, Warszawa

Cała polityka to jest jeden wielki populizm. Mówią tylko i wyłącznie to co dobrze brzmi. Co fajnie jest usłyszeć. Gdyby polityka rządu była ekologiczna to już dawno był by zrobiony porządek z kopalniami.

Grupa młodsza, Wieliczka

Czasami jak słyszę niektórych polityków to są to klepane frazesy które są powtarzane i nic nie znaczą. Nie są na konkrety widać, że ta osoba nie była tam. Np. kwestia parków narodowych. Ogół polityków nie mówi konkretnie o ekologii i tak nie przekonuje mnie to.

Grupa starsza, Olsztyn

- **Działania Unii Europejskiej rozumiane są dwojako**

- **Z jednej strony, Unia Europejska**, w porównaniu z innymi krajami jest **odbierana jako bardzo proekologiczna** – jest przykładem **właściwego podejścia do dbania o dobro wspólne, którym jest nasza planeta. Istnieje szeroki kontrast między polityką unijną, a polityką innych krajów – na drugim biegunie działkowcy stawiają przede wszystkim Chiny oraz Rosję, których działania stoją w kontrze do działań UE.** Dla większości z nich prowadzi to do **poczucia bezsensu**, walki z wiatrakami – po co wdrażać rygorystyczne rozwiązania ekologiczne, skoro faktyczna zmiana jest możliwa do zrealizowania wyłącznie przy podjęciu ogólnoświatowej inicjatywy, która jest niemożliwa do urzeczywistnienia przy obecnych uwarunkowaniach geopolitycznych. **Dla niektórych jednak postawa UE jest godna pochwały** – jawi się jako prekursor, który może być **przykładem i w przyszłości wzorcem, którego śladem pójdzie reszta świata.**
- Z drugiej strony, **patrzac na dyrektywy unijne względem Polski**, ich odbiór jest **głównie negatywny – decydenci europejscy są uważani za odrealnionych biurokratów, których faktyczne końcowe decyzje mają mało wspólnego z ekologią czy dobrem planety, a bardzo często są zwyczajnie niekorzystne i nieadekwatne dla naszego kraju. Jako przykład najczęściej podaje się politykę dotyczącą samochodów spalinowych**, emisji CO2 oraz transformacji energetycznej. Jeden z badanych nazwał tego typu praktyki unijnym „ekoterroryzmem”.
- Istnieje **niewielka świadomość na temat zakresu funduszy europejskich** na rzecz ochrony przyrody w Polsce, jednak osoby, które miały z nimi styczność, doceniają ich wkład i **faktyczną „namacalność” działań z nimi związanych.**

Nie wiem czy ta polityka w sensie nakazowym że ma nie być piecy na węgiel itd. Ja chciałbym zobaczyć przedstawiciela UE który by przyjechał do Polski czy do Częstochowy czy do dzielnicy w Chorzowie, chciałbym się dowiedzieć czy byłoby możliwe wyegzekwowanie od tych ludzi, że Państwo im rozbierze te piece

Grupa starsza, Częstochowa

Podobało mi się ujednolicenie końcówek do telefonów. Przecież to była sterta niepotrzebnych ładowarek. Ale przecież to są absurdy takie, jak kontrola zakrętek do soków czy żarówek które są obchodzone. I my za to płacimy bez sensu.

Grupa młodsza, Wieliczka

Wyobrażacie sobie że mamy 2045r. i nie ma mowy żeby jeździł żaden samochód tylko elektryczne, to jest nie wykonalne

Grupa starsza, Częstochowa

PODSUMOWANIE

EKOLOGIA I ZMIANY KLIMATU – EKSPLOKACJA ZAGADNIENIA

ŹRÓDŁA WIEDZY O EKOLOGII

- **Ekologia działkowcom kojarzy się przede wszystkim z ochroną środowiska** – głównie przed **zanieczyszczeniem powietrza oraz wody**, ale także ze **zdrowym odżywianiem (oraz stylem życia) lub oszczędnościami**
- Wszyscy badani postrzegają zmiany klimatyczne **jako fakt, którego pewne następstwa zaczynamy dostrzegać już dzisiaj, lecz najbardziej poważne skutki będą widoczne w perspektywie kilkunastu lat**. Dominuje przekonanie, iż **za zmiany w przyrodzie na przestrzeni ostatnich lat odpowiada przede wszystkim człowiek** – przemysł, ale też szerzej kapitalizm, czy prowadzenie działań wojennych na Ukrainie. **Większość działkowców uważa także, iż skutki zmian klimatycznych będą katastrofalne i nieodwracalne**.
- Działkowcy **mają dużą świadomość wpływu zmian klimatycznych**, zarówno w kontekście **globalnym jak i lokalnym**. W kontekście globalnych zmian klimatu dostrzegają przede wszystkim **globalne ocieplenie oraz związane z nim następstwa – susze, pożary, topnienie lodowców, ale także inne zjawiska takie jak powodzie czy trzęsienia ziemi**. Wymieniają także skutki zmian klimatu, **odczuwalne bezpośrednio przez nich – gwałtowne zjawiska pogodowe, brak przejściowych pór roku, brak śniegu zimą oraz susze latem**.
- **Emocje, które budzą zmiany klimatu są zdecydowanie negatywne** i wyrażają niepewność oraz strach przed przyszłością naszej planety.

- **Podstawowymi źródłami wiedzy o ekologii** są media o szerokim zakresie oddziaływania – **telewizja oraz internet**. Działkowcy jednak są względem nich nieufni – istnieje przekonanie, iż ekologia jest tematem, który może zostać wykorzystany w celu sztucznego wywoływania sensacji lub realizacji interesów wybranych grup interesów
- Istnieje jednak **przekaz uznawany za wiarygodny – przede wszystkim płynie on z programów przyrodniczych oraz niezależnego dziennikarstwa**.
- Zmiany klimatu to jednak na tyle bezpośrednio dotykający działkowców temat, że często **podstawowe opinie wyrabiają w oparciu o własne obserwacje**
- **Działkowcy raczej nie poszukują aktywnie informacji dotyczących stricte ekologii** – większość treści trafia do nich przypadkowo, podczas czytania wiadomości czy oglądania reklam. **Uważają, iż temat ten w mediach często jest ofiarą hipokryzji lub manipulacji. Jako główne grupy interesów mogących wpływać na subiektywność i nierzetelność przekazu są politycy, ale także przedstawiciele lobby koncernów przemysłowych**.
- Wszyscy działkowcy wyrażają potrzebę weryfikacji informacji, które do nich trafiają, lecz tylko nieliczni się na to decydują.

ZAANGAŻOWANIE DZIAŁKOWCÓW

- Działkowcy zakładają swoje działki z myślą o spełnieniu **dwóch głównych potrzeb – zapewnienia rekreacji oraz bliskości z naturą**. Można ich podzielić na **właścicieli działek indywidualnych oraz mieszkańców Rodziny Ogródków Działkowych**. **Działki indywidualne** charakteryzują się zazwyczaj większym metrażem, częściej także znajdują się na nich małe lub średnie uprawy. **Ich właściciele rzadziej wchodzi w interakcje z osobami z sąsiedztwa** – działka to dla nich miejsce, dzięki któremu mogą oderwać się od tłumów i zgiełku. Najczęściej są zlokalizowane poza miastem, **w pobliżu lasów, jezior lub rzek**.
- **W przypadku ogródków działkowych mamy do czynienia z większym poczuciem wspólnoty między sąsiadami** – wyznaczony jest także **zarząd wspólnoty**, który determinuje pewne warunki prowadzenia działek (np. wymóg kompostownika). Zazwyczaj mają mniejszy metraż i zlokalizowane są na obrzeżach miast.
- Działkowcy mają **bardzo wysoką świadomość ekologiczną** i każdy z nich **podejmuje działania mające na celu ochronę przyrody**. Mają one jednak **charakter głównie indywidualny i ograniczający się do terenu ich działek**. Działania te obejmują przede wszystkim **zbieranie deszczówki, własny kompostownik, segregację śmieci, unikanie sztucznych nawozów oraz oszczędzanie zasobów** (rzadsze koszenie, podlewanie trawnika tylko wieczorem)
- Wyłącznie **nieliczni działkowcy zdecydowali się na inwestycję w energię odnawialną** – istnieje oczekiwanie, iż korzystanie z tego typu źródeł energii będzie wiązało się z oszczędnością – progim wejściowym, wykluczającym wielu działkowców jest **wysoki koszt inwestycji oraz percepcja zbyt niskiego poziomu wsparcia państwa/UE**. Z drugiej strony mają też obawy dotyczące **funkcjonalności** takich rozwiązań – utylizacji, stabilności w dostarczaniu energii, zmieniających się regulacji.
- Działkowcy z jednej strony bardzo zwracają uwagę na ekologię, z drugiej **nie biorą udziału, ale też nie znają przykładów grupowych inicjatyw wychodzących poza teren ich działek**. **Nie czują się aktywistami** – nie uważają, że są grupą, która może odegrać kluczową rolę w ogólnym wysiłku na rzecz ochrony przyrody – **ich dotychczasowe działania są wynikiem wewnętrznej potrzeby dbania o swoje najbliższe środowisko, bądź chęci zaoszczędzenia**. Ekologia rzadko bywa też tematem rozmów między nimi. **Nie wykluczają jednak, że w przypadku powstania lokalnych, sąsiedzkich inicjatyw, mogliby się w nie zaangażować**
- **Większość działkowców wykazuje niską znajomość organizacji zajmujących się ochroną środowiska**. Nie prowadzą też z nimi żadnej regularnej współpracy, nie znają ich programów ani działań.
- **Działkowcy wykazują nieufność względem organizacji o charakterze fundacji** – współcześnie coraz częściej **badani kojarzą słowo „fundacja” z brakiem transparentności działań, organizacją nastawioną na zarabianie, a nie pomoc, ale także wiążą je z aktywizmem, radykalnością środków**. Nie są pewni, czy takie organizacje powinny być autorytetem w kwestii ekologii – w tej roli częściej osadzają naukowców/środowiska akademickie, co do których interesowności nie mają zastrzeżeń.
- **Oczekiwaniem działkowców względem takich organizacji byłoby prowadzenie oddolnych działań, skupiających się wokół lokalnych społeczności – promujących mniejsze działania, lecz dających poczucie realnego wpływu na bezpośrednio otaczające ich środowisko**. Na razie odnoszą jednak wrażenie, że takich organizacji nie ma, bądź nie są one w stanie do nich dotrzeć.

OCENA POLITYKI ŚRODOWISKOWEJ POLSKI ORAZ UE

- Dla działkowców, **postawy związane z aktywnością obywatelską oraz podstawowymi wartościami demokratycznymi są ważne** – każdy z nich deklaruje udział w wyborach, podkreślają istotną rolę państwa prawa oraz wolności słowa. Najmniejszą popularnością cieszy się udział w protestach – wynika to pośrednio z braku poczucia sprawczości jako jednostka, ale także po prostu braku chęci angażowania się w tego typu przedsięwzięcia. Wyjątkiem był ogólnopolski strajk kobiet, w którym udział wzięło wiele uczestniczek badania.
- **Działkowcy są wyjątkowo nieufni względem klasy politycznej, niezależnie od wyrażanych poglądów politycznych – politycy myślą wyłącznie o własnych korzyściach i głosach wyborczych, a nie istotnymi z perspektywy państwa sprawami.** Odnoszą także wrażenie, iż **dyskurs medialny jest obecnie wyraźnie spolaryzowany i upolityczniony, a płynący z niego przekaz jest próbą manipulacji oraz sterowania opinią publiczną przez aktorów politycznych.**
- **Na szczeblu samorządowym, ocena działań proekologicznych w dużej mierze zależy od lokalizacji, jednak można odnieść wrażenie, iż zdaniem działkowców to właśnie samorządy są najbardziej adekwatnym szczeblem administracyjnym do prowadzenia działań ekologicznych.** Różnie oceniają oni urzędy gmin oraz miast – w przypadku gmin, są one oceniane jako lepiej gospodarujące budżetem, ale także częściej wychodzące z własnymi inicjatywami. Są lokalizacje w których działkowcy nie tylko znają, ale także angażują się w takie przedsięwzięcia. Nie jest to jednak standardem – szczególnie w przypadku urzędów miast, które nie tylko są postrzegane jako niedofinansowane, ale także niezdolne do prowadzenia podstawowych działań (jak np. gospodarka odpadami), a co dopiero wychodzenia z inicjatywami proekologicznymi.
- **Działkowcy jednoznacznie negatywnie oceniają polską politykę ochrony środowiska – zwracają uwagę na sytuacje, które nie zostały odpowiednio zaopiekowane przez organy państwowe – przywóz śmieci z Niemczech, sytuacja kopalni w Turowie, utylizacja materiałów niebezpiecznych dla środowiska czy pozwalanie na wycinki ogromnych połaci lasów.**
- **Istnieje bardzo niska świadomość dotycząca prowadzonych przez polityków działań proekologicznych – zdaniem działkowców ekologia służy wyłącznie do celów propagandowych. Działkowcy nie znają także podstawowych aktorów odpowiedzialnych za politykę środowiskową w naszym kraju – przede wszystkim ministra klimatu i środowiska, ani nie są w stanie wskazać prowadzonych przez ten podmiot działań.**
- **Zdaniem działkowców, ekologia powinna być tematem pozapartyjnym i ponadpolitycznym, oraz być realizowana niezależnie od rządzącej akurat partii.** Nie są w stanie wskazać partii bądź części sceny politycznej, która angażowałaby się w ekologię bardziej od reszty – w badaniu padły pojedyncze powiązania ekologii z partią zielonych bądź Szymonem Hołownią.
- **Działania UE rozumiane są dwojako – z jednej strony jest odbierana jako proekologiczna – będące prekursorem oraz przykładem właściwego podejścia do dbania o dobro wspólne, jakim jest nasza planeta. Jednak ze względu na brak podobnych działań w innych regionach świata często prowadzi to do poczucia bezsensu, walki z wiatrakami.**
- **Z drugiej strony, patrząc na dyrektywy unijne względem polski ich odbiór jest głównie negatywny – działkowcy rysują obraz odrealnionych europejskich urzędników, których działania mają mało wspólnego z ekologią, a często są zwyczajnie niekorzystne i nieadekwatne dla naszego kraju, jako przykład najczęściej odnosząc się do polityki dotyczącej samochodów elektrycznych.**
- **Istnieje niska świadomość dotyczące funduszy europejskich, jednak w przypadku znajomości któregoś z nich są oceniane pozytywnie, ze względu na namacalność ich efektów**

Aktywizacja działkowców poprzez prowadzenie oddolnych, lokalnych inicjatyw

Zaangażowanie do współpracy jednostek samorządowych

Przełamanie obecnej percepcji organizacji o charakterze fundacji

- Działkowcy oczekują, iż organizacje wyjdą do nich z lokalnymi inicjatywami, integrującymi ich bezpośrednie sąsiedztwo oraz dającymi im faktyczne poczucie sprawczości i wpływu na otaczające ich środowisko. Nie czują się aktywistami mogącymi wpływać na przyrodę w całej Polsce, lecz ekologia jest dla nich ważna i chętnie wezmą udział w tego typu oddolnych przedsięwzięciach.

- Najbardziej adekwatnym stopniem administracyjnym do nawiązania współpracy z fundacją, zdaniem badanych działkowców, są samorządy – szczególnie gminne. Prowadzą działania lokalne i są mniej upolitycznione od szczebla centralnego, mają większą sprawczość i większą chęć wychodzenia z inicjatywą.

- Działkowcy są obecnie dość nieufni względem organizacji nazywających się fundacjami – wymagają transparentności, chcą być pewni, iż tego typu podmiot faktycznie będzie nastawiony na zmienianie otaczającej ich rzeczywistości, a nie był jedynie fasadą, której faktycznym celem jest zarabianie pieniędzy.

Pytania? Chętnie odpowiemy!

Agnieszka Brytan-Jędrzejowska

CEO, Dyrektor Zarządzający

m: +48 605 053 685

e: agnieszka.jedrzejowska@atenaresearch.pl

Paweł Wiśniewski

Research Executive

m: +48 790 772 511

e: pawel.wisniewski@atenaresearch.pl

